

Het lied van de bron

Voorganger: Ds. Jurjen Zeilstra

Lezingen:

1^e schriftlezing: Numeri 21, 10-20

2^e schriftlezing: Openbaring 22,17

3^e schriftlezing: Johannes 4, 1-26

Inleiding

In deze Veertigdagen zijn de diensten in de Regenboogkerk opgebouwd rondom minder bekende liedteksten in de bijbel. Vandaag lezen we het lied van de bron in het boek Numeri. De bron is, niet alleen in bijbelse tijden, de plek van de ontmoeting tussen man en vrouw. De bron is van vitaal belang voor de reiziger. Vaak bevindt zo'n bijbelse bron zich in of aan de rand van onherbergzaam gebied. Niet zelden leidt een ontmoeting bij de bron tot een huwelijk. Hier ligt de symboliek voor het oprapen. Als Israël een lied zingt op een waterbron, dan gaat het over het goede leven dat God geeft.

Thema: Het lied van de bron.

Gemeente van Christus,

het jaar van de kerk cirkelt om het Paasfeest. Eigenlijk is het iedere zondag een beetje Paasfeest. Iedere zondag opnieuw leeft de opgestane Heer te midden van, in en door zijn gemeente. Iedere zondag worden wij bijeen geroepen om uitgezonden te worden in de naam van de Ene. Zo zijn wij kerk, dat is 'ekklèsia' in het Grieks, letterlijk mensen opgeroepen om samen te komen, om vervolgens uitgezonden te worden.

Wij luisteren naar het Woord van God. Dat is de wet. Maar de wet, dat zijn niet de geboden als een wetboek van strafrecht. De wet is een verhaal, een reisgenoot, een kompas. De bijbelse uitleg van de wet blijkt een rijke bundel van verhalen te zijn. In de kerk lezen we die verhalen samen met Jezus die zegt: 'de Messias... dat ben ik, die met u spreekt.'

Wie van Jezus het centrum van zijn geloofsleven heeft gemaakt, heeft daarmee een strategische beslissing genomen. Immers de houding van deze Jezus was fundamenteel inclusief. Daar bedoelen we mee dat deze Jezus mensen open tegemoet trad. Deze Jezus kan nooit worden begrepen als een exclusief persoon die mensen op afstand zet of over hen wil heersen. Het is, goed beluisterd, een thema van alle tijden. Iemand van een partij die zelf bijna niet meedoet aan de verkiezingen en die geen verantwoordelijkheid neemt om problemen echt op te lossen,¹ roept: 'Willen jullie meer of minder Marokkanen?' En het volk schreeuwt: 'Minder!' In plaats van over de resultaten van de verkiezingen en oplossingen voor problemen waar ze

zijn, gaat het nu over deze spreker en zijn stigmatiserend en exclusief taalgebruik. Een van mijn collega's heeft voorgesteld vandaag niet over de Samaritaanse vrouw te preken, maar over de 'Samarokkaanse vrouw.'² Hebben wij en hebben zij, zo er ten diepste al sprake is van wij en zij, werkelijk aandacht voor het goede gesprek, voor het echte contact?

Als Jezus bezig is met het Woord van zijn Vader, wordt hij voor zijn leerlingen de leessleutel van de wet, dat wil zeggen van de bijbel en van het leven.

Ik ben de weg, de waarheid en het leven.³

Dat is een kerntekst in het Johannesevangelie. Maar deze is niet bestemd om niet-christenen mee om de oren te slaan! Nog minder wordt dit Jezuswoord verstaan door het te beschouwen als een legitimatie bestemd voor je eigen groep, de kerk of welke groep of volk dan ook, om daarmee zichzelf te tooien als de enige vindplaats van de waarheid.

Ik heb gezegd: '... een beslissing genomen.' Dat klinkt wellicht stoerder dan dat het tijdens je persoonlijke levensreis in werkelijkheid is gegaan. Veelal zijn het immers je ouders die het beslissende stempel op je opvoeding hebben gedrukt. Voor velen viel er in hun jeugd weinig te kiezen. Zij zijn eenvoudigweg verder gegaan in het spoor van hun ouders, zoals trouwens die ouders ook voortgingen in het spoor van hun ouders. En waar is het begonnen? Er zijn weinig mensen die dat weten. Liever dan naar een of andere vage voorouder of ons nationaal volksbestaan, herleiden we onze identiteit en de wortel van ons geloof tot Jezus. In de bijzondere wijze waarop hij mensen aansprak, kunnen ook wij ons aangesproken voelen. Bijna iedere ontmoeting in het evangelie zou een ontmoeting met een van ons kunnen zijn. Maar dat zijn onbevooroordeelde ontmoetingen. Jezus ziet het hart aan.

Als ik dus zeg dat wie in Christus het centrum ziet van zijn of haar geloofsleven een strategische beslissing heeft genomen, dan bedoel ik ten diepste niet dat we allemaal door een dramatische bekering tot geloof zijn gekomen, ook al kan dit voor sommigen wel degelijk het geval zijn geweest. Ik bedoel dat geloven

principieel een keuze is, een daad van je wil. Het is een manier van leven waarbij je ernaar verlangt jouw persoonlijke zingeving te verbinden aan een bredere stroom die al bestaat.⁴ Die stroom vloeit al vele eeuwen. Wie zich in de dynamiek van die stroom verdiept, wordt teruggevoerd in de tijd en wordt uitgedaagd zichzelf te spiegelen in vele situaties. Immers velen gingen ons voor en de bijbel beschrijft de mens die rekening houdt met God...

...als een boom, geplant aan stromend water. Op [de juiste] tijd draagt hij vrucht, zijn bladeren verdorren niet. Alles wat hij doet komt tot bloei.⁵

Jezelf herkennen in dit beeld, jezelf bekennen tot deze God, bewust willen leven in deze gemeenschap van gerechtigheid, je laten voeden door de waarden daaraan verbonden, dat is een besluit. Bij het volk van deze God kun je nu eenmaal niet automatisch behoren door je geboorte. De toewijding is onmisbaar, waar het gaat om een levend geloof. Zoals wij dagelijks drinken om te kunnen leven, is het nodig dat waarden van gerechtigheid en vrede worden gevoed.

Een opvallende overeenkomst tussen de tekst uit Numeri en die uit het Johannesevangelie is dat de situatie die is van mensen onderweg. Mensen zijn op reis in het leven. Het zijn pelgrims. En zij beseffen het, als reiziger zijn we kwetsbaar. We raken vermoeid. We krijgen dorst. We hebben eten nodig. Israël trekt door vijandig gebied.⁶ Egypte, het slavenland, ligt achter hen. Het land van melk en honing, het beloofde land, ligt voor hen. Maar dat is een visioen, een droom, verborgen achter de horizon. De rivier de Arnon, waar in de tekst sprake van is, komt aan de Oostzijde, in het huidige Jordanië dus, uit in de Dode Zee, ongeveer in het midden. De schrijver van Numeri spreekt van de rivier als de grens tussen Moabieten in het Zuiden en de Amoriëten in het Noorden, beide geen volken waar Israël dikke vrienden mee was. Zij zijn daar dus kwetsbaar. Juist daar staat het lied van de bron, als een voorbereiding op het beloofde land. Het is een pleisterplaats tijdens een pelgrimage, een voorproef van de vrede van God. Maar stel u de Arnonrivier niet voor als een brede stroom die traag door het groene laagland meandert. Zo zien Nederlandse rivieren eruit. De Arnon is een wadi, nu eens bijna droog, dan weer een woest kolkende rivier, die een diepe kloof heeft ingesneden in de steile rotswanden langs de Dode Zee. Verder naar het Oosten is de rivier gemakkelijker over te steken, maar juist daar konden ze gemakkelijk door de woestijnvolken worden aangevallen. Toch wordt hier in dit omstreden land een bron van God gevonden.

Ook Jezus en zijn leerlingen trekken door een gebied waarin zij naar de etnische normen en vormen van hun

tijd niet thuis horen. Nu zijn zij de gasten. In de compositie van Johannes hebben zij Jeruzalem achter zich en zijn zij naar Galilea onderweg. Dat is een gevaarlijke beweging, vooral wanneer je dwars door Samaria trekt, deel van de huidige Westbank. Juist daar, in den vreemde, is het dat de evangelist Johannes situeert. Hij alleen heeft dit verhaal. Het is een belangrijk verhaal van zingeving. Juist daar vindt Jezus een bron, in dit omstreden land.

Bronverhalen in de bijbel gaan altijd over zingeving. Hoe geven wij zin aan ons bestaan? Kunnen wij dat precies zo doen als onze ouders? Ik denk het niet. Is dan doorslaggevend bij welk volk je etnisch gesproken hoort? Het speelt heus wel een rol, maar doorslaggevend? Nee. Kunnen onze kinderen precies zo doen als wij? Ook dat lijkt mij onmogelijk. Iedere generatie zal zelf de nodige bronnen aantreffen of aanboren, of niet. Tenslotte kunnen wij niet anders dan zelf op zoek te gaan. God heeft geen kleinkinderen. Maar dat wil niet zeggen dat er geen mogelijkheden tot verbindingen zijn. Een geloofsgemeenschap kent verschillende stroomsnelheden. Atheïsten kunnen wel beweren: Er is geen diepere zin voor allen. Iedereen heeft zijn of haar eigen waarheid. Het is iedere voor zich, geen God voor ons allen. Zij bedoelen dan denk ik dat er geen zingeving aan ons mensen wordt aangereikt vanuit een metafysisch perspectief. Er is in hun optiek geen groot Master Plan waar alles tenslotte in past. Ik weet dit niet. Ik laat het los. Ik weet dat ik niets kan bewijzen. Maar ik kies ervoor te drinken van het water dat Jezus geeft. Ik voel mij door hem uitgenodigd, wanneer hij zegt...

...wie het water drinkt dat ik hem geef, zal nooit meer dorst krijgen. Het water dat ik geef, zal in hem een bron worden waaruit water opwelt dat eeuwig leven geeft.⁷

Deze beweging is er een van ontworteling en thuiskomen beide. Je leven komt in een ander licht te staan. In droge gebieden is een waterbron essentieel. Drinkwater kan buitengewoon schaars zijn. Zo ligt het voor de hand dat de bron een bijbelse beeldspraak wordt van leven en waarde. De bron was voor een gemeenschap die daarvan afhankelijk was een natuurlijke ontmoetingsplaats. Zonder een bron geen beschaving. De stichting van een belangrijke bron werd in het oude Oosten vaak toegeschreven aan een legendarische stamvader, zoals Jacob. Hij werd ten tijde van Jezus nog steeds door de Samaritanen vereerd als degene die hun bron gegraven had, maar Jacob, dat is Israël voor allen.

Maar die bron is dus veel meer dan zomaar een

waterput. Het is een centrale plaats voor de gemeenschap. De bron is de plaats van ontmoeting en gastvrijheid. Het is een plek waar vreemdelingen worden verwelkomd en op krachten mogen komen. De bron is van vitaal belang voor de reiziger. Vaak bevindt zo'n bijbelse bron zich in of aan de rand van onherbergzaam gebied. Het is een plek om bij te komen voor de herders na een vermoeiende dag. Het verzamelen van de kudde van schapen en geiten bij de bron is een vertrouwd beeld, binnen en buiten de bijbel.⁸

Zo wordt de bron een krachtige bijbelse metafoer.⁹ We hebben gezien dat het ontmoeten van de huwelijkspartner bij de bron een oud en veelgebruikt bijbels motief is. Niet zelden leidt een ontmoeting bij de bron tot een huwelijk. Hier ligt, u zult dat begrijpen, de symboliek voor het oprapen. De evangelist Johannes maakt hiervan dankbaar gebruik als hij de betekenis van Jezus wil uitleggen. Hij geeft dus een spirituele en universele kracht aan het bron-motief. Net als Eliëzer, Jacob en Mozes,¹⁰ komt Jezus hier als een dorstige en vermoeide reiziger aan bij een put in een vreemd land. Net als bij Eliëzer, Jacob en Mozes, komt hem een vrouw tegemoet. Maar Jezus is geen man op zoek naar een huwelijkskandidate, hij zoekt een ander soort bruid: iemand die God de Vader zal willen aanbidden 'in geest en in waarheid'. De wijze waarop hij de vrouw confronteert met haar onwaarachtige levensstijl is pijnlijk. Maar alleen zo kan Jezus duidelijk maken dat hij 'de bruidegom' is, beeldspraak die verwijst naar het Koninkrijk van God. Hij is de Messias die het raadsel van haar leven aan durft wijzen en ontrafelt. Maar zo'n waarheidsmoment hebben wij allemaal nodig. Uitleggers hebben er op gewezen dat de evangelist bij de vijf echtgenoten waarschijnlijk niet zozeer denkt aan letterlijk vijf mannen in het leven van de vrouw. Deze vrouw komt in deze ontmoeting symbool te staan voor de Samaritanen en voor hun worsteling met het monotheïstisch godsbeeld.¹¹ Dat is een probleem van die tijd. Maar de noodzaak tot concentratie op het inclusief godsbeeld zoals Jezus dat verkondigt is van alle tijden. De bron wordt een symbool van redding.

Jezus identificeert zich zelf met deze bron. Water uit hem geput vloeit voor allen die leven in Gods licht. Dit is wat het gesprek met de Samaritaanse vrouw ons wil vertellen.

Als Israël een loflied zingt op de waterbron, dan gaat het over het goede leven dat God geeft. Het loflied wordt ingeleid door een reisbeschrijving, een zogenaamd 'itinerarium'. Je ziet het volk voorttrekken, van plaats naar plaats naar plaats naar plaats. Zijn wij zo'n volk? Is onze gemeente, is de kerk van Hilversum zo'n volk onderweg in de tijd? Op het gevaar af dat ik allemaal te romantisch afschilder, zeg ik: Ja, dat zijn we. Wij worden als gemeenschap gesticht en gevoed door ons geloof in Christus. In zijn naam worden wij aan elkaar gesmeed als een lichaam levend in de wereld.

Maar dat is geen afzetbeweging of het zich terugtrekken op eigen erf. Dat kan nooit het koesteren zijn van een identiteit die ten koste gaat van anderen, dus ten koste van gastvrijheid. We weten het: Het leven kan vijandig zijn. Er is veel waardoor wij worden afgeleid. Het antwoord daarop in geloof gegeven is niet isolement. Wij zijn in beweging. Zo beleven wij het leven als een reis, waarbij wij samen optrekken te midden van het volle reliëf van het leven. Ook al kunnen wij dwalen. Ook al kunnen gevoelens van vervreemding ons blokkeren, ook al zijn er ziekte en dood, wij zijn naar Pasen op weg.

Amen.

Uitzending en zegen

Wie het lied van de bron kan zingen, mag zich gedragen voelen door een God die mee gaat, die toegankelijk is en onmetelijk van barmhartigheid. De uitnodiging blijft: 'Laat wie dat wil vrij drinken van het water dat leven geeft.'

De genade van Jezus Christus,
de liefde van God,
de gemeenschap van de heilige Geest
is met jullie allemaal.

Noten

¹N.a.v. incident op de avond van de gemeenteraadsverkiezingen 19 maart 2014.

²Ds. Margriet Gosker, Boxtel.

³Johannes 14,6.

⁴Geen lot dus, maar keuze. Cf. E. Renan, 'Qu'est-ce qu'une nation', 1882, waarin hij betoogt dat het zijn van een natie kwestie van een keuze is, niet van geboorte.

⁵Psalm 1,3.

⁶Seebass, H., *Biblischer Kommentar Altes Testament*, II,2, *Numeri 10,11 - 22,1*, Neukirchen/Vluyn 2003, 328-344.

⁷Johannes 4,14.

⁸Cf. Genesis 29,3 en Exodus 2, 16-17.

⁹Ryken, L. (et al., red.), *Dictionary of Biblical Imagery. An encyclopedic exploration of the images, symbols, motifs, metaphors, figures of speech and literary patterns of the Bible*, Downers Grove/Leicester 1998, 940-941.

¹⁰Resp. Genesis 22; Genesis 29 en Exodus 2, 15-22.

¹¹Bijv. Marsh, J., *Saint John*, Harmondsworth 1988, 214.

Figuur 1: Rembrandt, Jezus en de Samaritaanse vrouw, Ets 1658, Teylers Museum Haarlem.